

MUHANDISLIK

& IQTISODIYOT

№5

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

2026 MAY

Milliy nashrlar

OAK: <https://oak.uz/pages/4802>

05.00.00 – Texnika fanlari

08.00.00 – Iqtisodiyot fanlar

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB™
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

Academic Resource Index
ResearchBib

ISSN INTERNATIONAL STANDARD SERIAL NUMBER INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

OpenAIRE

ROAD

INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL

BASE

Crossref

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ БИБЛИОТЕКА LIBRARY.RU

ISSN: 3060-463X

РЭУ.РФ
РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА
ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr, 2026-yil, may.

Bosh muharrir:

Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:

Shakarov Zafar G'afforovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:

Abduraxmanov Kalendar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor

Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,

Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent

Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD

Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)

Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

Yusupov Maxamadamin Abduxamidovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor

Kalonova Moxigul Baxritdinovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor.

Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Norboyev Odil Abrayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Pardaev Umidjon Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc)

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

- 05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
05.01.07 – Matematik modellashtirish
05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
05.04.01 – Telekommunikatsiya va kompyuter tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
05.08.06 – "G'ildirakli va gusenisali mashinalar va ularni ishlatish" (texnika fanlari)
05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 – Makroiqtisodiyot
08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 – Ekonometrika va statistika
08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 – Marketing
08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 – Menejment
08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK
Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

STERJEN KO'NDALANG KESIM YUZASI ELLIPS SHAKLIDAGI TRANSFORMATORNING QISQA TUTASHUV PAYTIDAGI MEKANIK ZO'RIQISHGA CHIDAMLILIGI	10
Bekishev Allabergen Yergashevich, Yakubova Dilfuza Kuanishovna, Saidova Nozima Akkulovna	
ВЛИЯНИЕ ДЕМОГРАФИЧЕСКОЙ ДИНАМИКИ НА РАЗВИТИЕ СФЕРЫ УСЛУГ: ЭКОНОМЕТРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ РЕГИОНОВ УЗБЕКИСТАНА	19
Мусаева Шоира Азимовна, Муйинжонов Хусейн Алишеревич	
МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ ЦИФРОВИЗАЦИИ ЭНЕРГЕТИЧЕСКИХ КОМПАНИЙ И ВОЗМОЖНОСТИ ЕГО АДАПТАЦИИ В УЗБЕКИСТАНЕ	28
Габбарова Ильмира Володиевна	
BALAND BINOLAR FASADLARINI PARDOZLASH TEXNOLOGIYALARINI EKSPLOATATSION ISHONCHLILIK VA XIZMAT MUDDATINI UZAYTIRISH ASOSIDA OPTIMALLASHTIRISH	34
Amirov Shavkat Rahmatullayevich	
ИНТЕГРАЛЬНАЯ ОЦЕНКА УСТОЙЧИВОГО ЦИФРОВОГО РАЗВИТИЯ ТУРИЗМА И ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТУРИСТСКОГО ПОТЕНЦИАЛА БУХАРСКОЙ ОБЛАСТИ	41
Усманова Азиза Баходировна	
PEREGONDAGI HARAKATNI BOSHQARISH TIZIMLARINI MIKROPROTSESSORLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA TAKOMILLASHTIRILGAN TUZILMAVIY SXEMASINI ISHLAB CHIQUISH	46
Xujamkulov Eldor G'ayratjon o'g'li	
INVESTITSIYALAR HAJMINI OSHIRISHGA QARATILGAN CHORA-TADBIRLAR VA ULARNI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	55
Alimova Dilafro'z Tohir qizii	
HUDUDLAR KESIMIDA AHOLI O'SISHINING BANDLIK DARAJASIGA TA'SIRINI EKONOMETRIK BAHOLASH (O'ZBEKISTON MISOLIDA)	61
Xusniddinova Gulnoza Ulug'bek qizi	
QUYOSH FOTOELEKTRIK PANELLARI SAMARADORLIGIGA ATROF-MUHIT OMILLARI VA CHANGLANISHNING TA'SIRI HAMDA ULARNI KAMAYTIRISHGA QARATILGAN INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR	67
Botirov Bozorbek, Iskandarova Charos, Avazov Jonibek, Sultonov Abror	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI QISHLOQ XO'JALIGINI RIVOJLANTIRISHNING HOZIRGI HOLATI TAHLILI ..	75
Rajapov Xayrulla Bekdurdievich, Sharipova Lobar Umrbek qizi	
INTERPOLATSION TIKLASH ALGORITMLARINING OCR ANIQLIGIGA TA'SIRINI BAHOLASH	82
Aliyev Nodirbek Hamidullo o'g'li	
IKORXONALARDA KORPORATIV BOSHQARUVNI TAKOMILLASHTIRISHNING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI VA INSTITUTSIONAL OMILLARI	90
Muxtorova Shaxlo Farxodovna	
O'ZBEKISTONDA QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARINING RIVOJLANISH ISTIQBOLLARINI EKONOMETRIK PROGNOZLASH	94
Qo'ziboyev Behzod Hamidovich	
KPI-BASED PERFORMANCE MANAGEMENT AND ITS IMPACT ON EMPLOYEE PRODUCTIVITY	99
Sultanova Kamila Mukhtorali kizi	
SANOAT KORXONALARI IQTISODIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA MARKETING VOSITALARIDAN FOYDALANISH AMALIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH	104
Tursunxo'jayev Sardor Jamoliddin o'g'li	
FARG'ONA VILOYATI MAHALLALARIDA TADBIRKORLIK VA HUNARMANDCHILIKNI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOY-IQTISODIY VA INSTITUTSIONAL OMILLARINI BAHOLASH	110
Tuxtasinov Zafarjon Odiljonovich	

MHXS STANDARTLARIGA O'TISH: KORXONALAR UCHUN AMALIY MUAMMOLAR VA YECHIMLAR	116
Eshniyazova Yulduz Yuldashbayevna	
TURMUSH FAROVONLIGINI BAHOLASHNING KO'P O'LCHOVLI USULLARI VA MEZONLARI	120
Turdikulova Moxira Maxmasharifovna	
KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHNING MOLIVAVIY-IQTISODIY IMPERATIVLARI	125
Kaxorova Zamira Safaraliyevna	
YENGIL SANOAT KORXONALARIDA RO'Y BERISHI MUMKIN BO'LGAN BAXTSIZ HODISALAR VA UNI BARTARAF ETISH CHORA-TADBIRLARI	131
Dehqonov Oyatillo Mansurbek o'g'li, Abduraxmanov Abdurashid Ataxanovich	
VTULKA DETALINI ISHLAB CHIQRISHDA SHTAMPLASH TEXNOLOGIK JARAYONINI ISHLAB CHIQISH...	136
Abdullayev Fatxulla, Xasanov Kamoliddin, Yolg'ashova Madina, Jo'rayev Muhiddin	
JAHON MOLIVAVIY TIZIMINING TRANSFORMATSIYASI.....	140
Qobilova Nodira Qayumjon qizi, Normurodov X.E.	
KORXONALARDA "TEJAMKOR ISHLAB CHIQRISH" KONSEPSIYASIDAN FOYDALANISHNING XORIJ TAJRIBASI	144
Mamasoliyev G'ayratbek Maxamadyusupovich	
HUDUDIY BARQARORLIKNI TA'MINLASHDA MAHSULOT EKSPORTINI DIVERSIFIKATSIYALASH YO'LLARI.....	149
Mamadjanova Tuyg'unoy Axmadjanovna	
PAXTA-TO'QIMACHILIK KLASSTERLARIDA ISHLAB CHIQRISHNI DIVERSIFIKATSIYA QILISH ASOSIDA YUQORI QO'SHILGAN QIYMATLI MAHSULOTLAR ULUSHINI KENGAYTIRISH	154
Yusupova Feruza Yo'ldoshevna	
AHOLINING MOLIVAVIY SAVODXONLIGINI OSHIRISHDA MIKROLOYIHALARNING O'RNI	159
Irgashev Anvar Farxodovich	
XALQARO KOMPANIYALARDA INNOVATSION BOSHQARUV TIZIMLARINI RIVOJLANTIRISH STRATEGIYALARI.....	166
Raxmankulov Sherzod Shokirovich	
ИССЛЕДОВАНИЕ ПРОЦЕССА ДЕГРАДАЦИИ КОМПОНЕНТОВ ФОТОЭЛЕКТРИЧЕСКИХ МОДУЛЕЙ В ЗАВИСИМОСТИ ОТ КЛИМАТИЧЕСКИХ ФАКТОРОВ: ЛИТЕРАТУРНЫЙ ОБЗОР	171
Дыскин Валерий Григорьевич, Курбанов Юнус Муртаза угли, Жубаназаров Ринат Шапагат Улы	
RIVOJLANGAN DAVLATLARDA CHIQINDILARNI QAYTA ISHLASH TIZIMINING INSTITUTSIONAL ASOSLARI	177
O'tbosarov Abrorbek Adxamjon o'g'li	
DAVLAT ORGANLARI VA TASHKILOTLARI ICHKI AUDITORLARINING PROFESSIONAL AXLOQ QOIDALARINI ISHLAB CHIQRISH.....	182
Xamidova Zarifa Urol qizi	
AUDIT JARAYONIDA DALIL OLISH VA UNING MUAMMOLARI.....	189
Ro'zmetov Mansur	
O'ZBEKISTONDA IJTIMOYIY TURIZMNI QO'LLAB-QUVVATLASH MEXANIZMI VA ULARNING SAMARADORLIGI.....	193
Shaydulova Marjona Alisher qizi	

O'ZBEKISTONDA IJTIMOYIY TURIZMNI QO'LLAB-QUVVATLASH MEXANIZMI VA ULARNING SAMARADORLIGI

Shaydulova Marjona Alisher qizi

Termiz davlat universiteti

Turizm va mehmondo'stlik mutaxassisligi 2-bosqich magistranti

Email: <https://sh.marjona03gmail.com>

Annotatsiya: Ushbu maqolada ijtimoiy turizmni qo'llab-quvvatlash mexanizmlari va ularning samaradorligi tahlil qilingan. Ijtimoiy turizm jamiyatning zaif qatlamlariga dam olish, sog'lomlashtirish va madaniy hordiq imkoniyatlarini yaratishga xizmat qiluvchi muhim ijtimoiy-iqtisodiy tizim sifatida ko'rib chiqiladi. Tadqiqotda davlat subsidiyalari, imtiyozli yo'llanmalar, ijtimoiy fondlar hamda raqamli texnologiyalar kabi qo'llab-quvvatlash vositalari o'rganilgan. Shuningdek, rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlar tajribasi qiyosiy tahlil qilingan. Natijalar ijtimoiy turizm nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy integratsiya va barqarorlikni ta'minlashda ham muhim omil ekanini ko'rsatadi. Maqolada samaradorlikni baholashning kompleks yondashuvi zarurligi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: ijtimoiy turizm, qo'llab-quvvatlash mexanizmlari, subsidiya, ijtimoiy fond, inklyuziv turizm, davlat siyosati, raqamli texnologiyalar, turizm infratuzilmasi, ijtimoiy integratsiya, barqaror rivojlanish.

Аннотация: В данной статье анализируются механизмы поддержки социального туризма и их эффективность. Социальный туризм рассматривается как важный социально-экономический инструмент, обеспечивающий доступ к отдыху, оздоровлению и культурному досугу социально уязвимых групп населения. В исследовании изучаются государственные субсидии, льготные путевки, социальные фонды и цифровые технологии как основные механизмы поддержки. Проведен сравнительный анализ опыта развитых и развивающихся стран. Результаты показывают, что социальный туризм способствует не только экономическому развитию, но и социальной интеграции и устойчивости общества. Обоснована необходимость комплексного подхода к оценке его эффективности, включающего социальные и экономические показатели.

Ключевые слова: социальный туризм, механизмы поддержки, субсидии, социальный фонд, инклюзивный туризм, государственная политика, цифровые технологии, туристическая инфраструктура, социальная интеграция, устойчивое развитие.

Abstract: This article analyzes the support mechanisms of social tourism and their effectiveness. Social tourism is considered an important socio-economic system that provides opportunities for recreation, health improvement, and cultural leisure for socially vulnerable groups. The study examines government subsidies, preferential vouchers, social funds, and digital technologies as key support mechanisms. A comparative analysis of developed and developing countries is also conducted. The results indicate that social tourism contributes not only to economic development but also to social integration and societal stability. The study emphasizes the need for a comprehensive approach to evaluating effectiveness, including both economic and social impact indicators.

Keywords: social tourism, support mechanisms, subsidies, social fund, inclusive tourism, public policy, digital technologies, tourism infrastructure, social integration, sustainable development.

KIRISH

So'nggi yillarda global turizm industriyasi jadal rivojlanib, uning tarkibida ijtimoiy yo'naltirilgan yo'nalishlar alohida ahamiyat kasb etmoqda. Ana shunday yo'nalishlardan biri ijtimoiy turizm bo'lib, u jamiyatning ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlariga dam olish, sog'lomlashtirish va madaniy hordiq chiqarish imkoniyatlarini yaratishga qaratilgan tizim sifatida shakllanmoqda. Ijtimoiy turizm nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda ham muhim vosita hisoblanadi, chunki u aholining turli qatlamlari o'rtasida teng imkoniyatlarni kengaytirishga xizmat qiladi. Ijtimoiy turizmni rivojlantirishning asosiy omillaridan biri davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining mavjudligi va samaradorligidir. Jahon tajribasida ijtimoiy turizmni moliyalashtirish, subsidiya berish, imtiyozli yo'llanmalar taqdim etish, shuningdek, maxsus turizm fondlari tashkil etish kabi mexanizmlar keng qo'llaniladi. Ushbu mexanizmlar orqali aholining kam ta'minlangan qatlamlari, pensionerlar, nogironligi bo'lgan shaxslar va yoshlar uchun turizm xizmatlaridan foydalanish imkoniyati kengaytiriladi [1].

Zamonaviy ilmiy tadqiqotlarda ijtimoiy turizm ko'pincha "ijtimoiy kapitalni oshirish vositasi" sifatida talqin

etilmoqda. Ayrim tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy turizm dasturlarida ishtirok etish fuqarolarning ijtimoiy integratsiyasini kuchaytiradi, ularning ruhiy salomatligini yaxshilaydi va jamiyatga bo'lgan ishonchini oshiradi. Shuningdek, turizm jarayonida yuzaga keladigan ijtimoiy o'zaro aloqalar "qiymat yaratish" jarayonining muhim elementi sifatida baholanib, turizmning faqat iqtisodiy emas, balki ijtimoiy funksiyalarini ham kuchaytiradi. Ijtimoiy turizmni qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining samaradorligi ko'p jihatdan davlat siyosati, institutsional tuzilma va moliyaviy resurslar taqsimotiga bog'liq. Rivojlangan davlatlarda ijtimoiy turizm maxsus dasturlar orqali tartibga solinadi, bu esa turizm xizmatlarining ommaviylikini ta'minlaydi. Rivojlanayotgan mamlakatlarda esa ushbu yo'nalish hali to'liq shakllanmagan bo'lib, mavjud resurslardan samarali foydalanish muhim vazifa sifatida qolmoqda. Shu nuqtayi nazardan, ijtimoiy turizmni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirish dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi ijtimoiy turizmni boshqarish va monitoring qilish jarayonlariga ham sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Big data, sun'iy intellekt va raqamli platformalar yordamida ijtimoiy turizm xizmatlarini yanada shaffof va samarali tashkil etish imkoniyati paydo bo'lmoqda. Bu esa resurslarni adolatli taqsimlash, maqsadli guruhlarni aniqlash hamda xizmat sifatini oshirishda muhim rol o'ynaydi. O'zbekiston sharoitida ham turizm sohasini, jumladan, ijtimoiy turizmni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Davlat tomonidan turizm infratuzilmasini modernizatsiya qilish, ichki turizmni rag'batlantirish va ijtimoiy qatlamlar uchun imtiyozli sharoitlar yaratish bo'yicha qator chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Biroq, mavjud mexanizmlarning samaradorligini baholash va ularni yanada takomillashtirish zarurati saqlanib qolmoqda [2].

Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy turizmni qo'llab-quvvatlash mexanizmlari ko'pincha moliyaviy instrumentlar bilan cheklanib qolmoqda. Aslida esa bu jarayon kompleks yondashuvni talab qiladi, ya'ni ijtimoiy, iqtisodiy, huquqiy va tashkiliy jihatlar birgalikda ko'rib chiqilishi lozim. Shuningdek, ijtimoiy turizmning samaradorligini baholashda nafaqat iqtisodiy ko'rsatkichlar, balki ijtimoiy ta'sir darajasi ham muhim mezon sifatida qaralishi kerak. Bugungi kunda global turizm tendensiyalarida inklyuzivlik va barqarorlik tamoyillari ustuvor yo'nalish sifatida shakllanmoqda. Ijtimoiy turizm aynan ushbu tamoyillarni amalga oshirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Shu sababli, uning qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirish nafaqat milliy, balki xalqaro miqyosda ham dolzarb ilmiy muammo hisoblanadi. Ijtimoiy turizmni qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini o'rganish va ularning samaradorligini tahlil qilish zamonaviy turizm tadqiqotlarining muhim yo'nalishlaridan biridir. Ushbu sohada olib borilayotgan ilmiy izlanishlar ijtimoiy adolatni ta'minlash, turizm xizmatlarining ommaviylikini oshirish va jamiyat barqarorligini mustahkamlashga xizmat qiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Ijtimoiy turizm sohasidagi ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, ushbu yo'nalish asosan uch asosiy konseptual yondashuv doirasida o'rganiladi: ijtimoiy farovonlikni oshirish vositasi sifatida, iqtisodiy barqarorlik omili sifatida va inklyuziv turizm siyosatining tarkibiy qismi sifatida. Har bir yondashuv ijtimoiy turizmni turlicha talqin qilsa-da, ularning umumiy nuqtasi jamiyatning zaif qatlamlariga turizm xizmatlaridan foydalanish imkoniyatini kengaytirishdir. Birinchi yondashuvga ko'ra, ijtimoiy turizm davlatning ijtimoiy siyosati bilan bevosita bog'liq bo'lib, u aholining dam olish, sog'lomlashtirish va madaniy rivojlanish huquqlarini ta'minlash vositasi sifatida qaraladi. Bu yondashuvda asosiy urg'u davlat subsidiyalari, ijtimoiy vaucherlar, imtiyozli yo'llanmalar va maxsus fondlar orqali moliyalashtirish mexanizmlariga qaratiladi. Tadqiqotlarda ta'kidlanishicha, bunday tizimlar ijtimoiy tengsizlikni kamaytirishga va aholining turizmga kirish imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qiladi [3].

Ikkinchi yondashuv ijtimoiy turizmni iqtisodiy tizimning bir qismi sifatida ko'rib chiqadi. Bu nuqtayi nazarga ko'ra, ijtimoiy turizm faqat xarajat emas, balki ichki turizm bozorini kengaytiruvchi va xizmatlar sektorini faollashtiruvchi omil sifatida baholanadi. Ayniqsa, mavsumiylikni yumshatish, hududiy turizm oqimlarini muvozanatlashtirish va kichik biznesni qo'llab-quvvatlashda uning roli muhimligi ta'kidlanadi. Shu bilan birga, ijtimoiy turizm orqali yaratilgan talab turizm infratuzilmasining barqaror ishlashini ta'minlaydi. Uchinchi yondashuv esa ijtimoiy turizmni inklyuziv va barqaror rivojlanish konsepsiyasi bilan bog'laydi. Bu yondashuvda asosiy e'tibor jamiyatdagi barcha qatlamlarning teng imkoniyatga ega bo'lishi, ijtimoiy integratsiyaning kuchayishi hamda ijtimoiy kapitalning oshishiga qaratiladi. Ilmiy manbalarda ijtimoiy turizmga ishtirok etish shaxslarning psixologik holatini yaxshilashi, ijtimoiy faolligini oshirishi va jamiyatga nisbatan ishonchini mustahkamlashi qayd etiladi [4].

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy turizmni qo'llab-quvvatlash mexanizmlari mamlakatlar kesimida sezilarli farqlanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda O'zbekistonda ijtimoiy turizmni qo'llab-quvvatlash mexanizmlariga oid statistik ma'lumotlar, normativ-huquqiy hujjatlar, ilmiy adabiyotlar hamda xalqaro tashkilotlar hisobotlaridan foydalanildi. Olingan ma'lumotlar iqtisodiy-statistik tahlil, qiyosiy tahlil, tizimli yondashuv va umumlashtirish usullari asosida qayta ishlanib, ijtimoiy turizmni rivojlantirish samaradorligini baholashga xizmat qiluvchi asosiy omillar aniqlab olindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

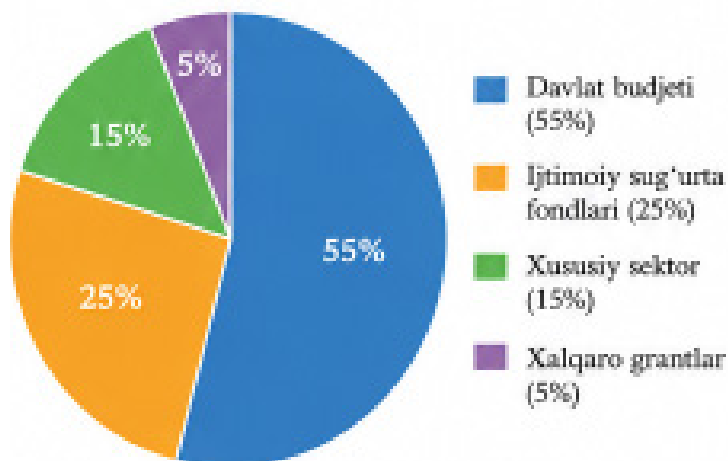
Rivojlangan davlatlarda bu tizim institutsional jihatdan yuqori darajada shakllangan bo'lib, maxsus davlat agentliklari va sug'urta tizimlari orqali amalga oshiriladi. Rivojlanayotgan mamlakatlarda esa bu mexanizmlar ko'proq loyihaviy va fragmentar xarakterga ega bo'lib, barqaror moliyalashtirish muammosi mavjud (1-jadval).

1-jadval. Ijtimoiy turizmni qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining qiyosiy tahlili¹

Mamlakatlar guruhi	Asosiy mexanizmlar	Moliyalashtirish manbayi	Samaradorlik darajasi
Rivojlangan davlatlar	Subsidiyalar, ijtimoiy vaucherlar, davlat dasturlari	Davlat budjeti, sug'urta fondlari	Yuqori
O'rtacha rivojlangan davlatlar	Aralash dasturlar, imtiyozli yo'llanmalar	Budjet + xususiy sektor	O'rtacha
Rivojlanayotgan davlatlar	Loyihaviy grantlar, cheklangan imtiyozlar	Xalqaro tashkilotlar, budjet	Past-o'rtacha

Adabiyotlarda yana bir muhim masala — ijtimoiy turizm samaradorligini baholash mezonlari hisoblanadi. An'anaviy yondashuvlarda samaradorlik ko'pincha iqtisodiy ko'rsatkichlar, ya'ni tashriflar soni, xarajatlar va daromadlar asosida baholanadi. Biroq zamonaviy tadqiqotlar ijtimoiy ta'sir indikatorlarini ham kiritishni taklif etmoqda. Masalan, ishtirokchilarning ijtimoiy faolligi, ruhiy salomatlik darajasi va ijtimoiy integratsiya ko'rsatkichlari muhim baholash mezonlari sifatida qaralmoqda. Raqamli texnologiyalar rivojlanishi bilan ijtimoiy turizmni boshqarish tizimi ham sezilarli o'zgarishlarga uchramoqda. Big data va sun'iy intellekt asosidagi platformalar yordamida maqsadli guruhlarini aniqlash, resurslarni taqsimlash va xizmatlar sifatini monitoring qilish imkoniyati kengaymoqda. Adabiyotlarda bu jarayon "raqamli inklyuziv turizm modeli" sifatida talqin etilmoqda. Shuningdek, ijtimoiy turizmning hududiy rivojlanishdagi roli ham alohida o'rganilmoqda. Ayrim tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy turizm oqimlari kichik va o'rta shaharlarda iqtisodiy faollikni oshiradi, mahalliy infratuzilmani rivojlantiradi va bandlik darajasiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bu esa ijtimoiy turizmni faqat ijtimoiy emas, balki hududiy rivojlanish instrumenti sifatida ham ko'rish imkonini beradi.

Quyidagi diagrammada ijtimoiy turizmni moliyalashtirish manbalarining umumiy ulushi ko'rsatilgan (1-rasm).

1-rasm. Ijtimoiy turizmni moliyalashtirish tarkibi²

Umumiy tahlil shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy turizmni qo'llab-quvvatlash mexanizmlari ko'p qatlamli va kompleks

1 Manba: muallif ishlanmasi

2 Manba: muallif ishlanmasi

tizimni tashkil etadi. Uning samaradorligi faqat moliyaviy resurslarga emas, balki institutsional boshqaruv sifati, raqamli texnologiyalar integratsiyasi va ijtimoiy siyosatning izchilligiga ham bog'liq. Shu sababli, kelajakdagi tadqiqotlar ijtimoiy turizmni baholashning integratsiyalashgan modelini ishlab chiqishga qaratilishi lozim.

Ijtimoiy turizmni qo'llab-quvvatlash mexanizmlari va ularning samaradorligini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, ushbu yo'nalish zamonaviy turizm siyosatining eng muhim tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, ijtimoiy turizmning rivojlanish darajasi bevosita davlatning ijtimoiy siyosati, moliyaviy imkoniyatlari va institutsional boshqaruv tizimiga bog'liqdir. Ayniqsa, subsidiyalar, imtiyozli yo'llanmalar va maxsus ijtimoiy fondlar orqali amalga oshiriladigan qo'llab-quvvatlash mexanizmlari aholining zaif qatlamlari uchun turizm xizmatlaridan foydalanish imkoniyatini sezilarli darajada kengaytiradi. Muhokama jarayonida aniqlanishicha, rivojlangan mamlakatlarda ijtimoiy turizm tizimi kompleks yondashuv asosida shakllangan bo'lib, bu yerda davlat, xususiy sektor va nodavlat tashkilotlar o'zaro hamkorlikda faoliyat yuritadi. Bunday model resurslarni samarali taqsimlash va maqsadli guruhlariga aniq yo'naltirish imkonini beradi. Masalan, ijtimoiy vaucher tizimi orqali fuqarolar turistik xizmatlardan subsidiyalangan narxlarda foydalanadi, bu esa ijtimoiy tenglikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi [5].

Rivojlanayotgan mamlakatlarda esa ijtimoiy turizmni qo'llab-quvvatlash mexanizmlari nisbatan cheklangan va ko'pincha davlat budjetiga bog'liq holda amalga oshiriladi. Bu esa tizimning barqarorligini kamaytiradi va ijtimoiy samaradorlikni pasaytiradi. Shu sababli, ushbu mamlakatlarda xususiy sektor ishtirokini kengaytirish hamda davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini rivojlantirish dolzarb masala bo'lib qolmoqda. Tadqiqot natijalari shuni ham ko'rsatadiki, ijtimoiy turizm nafaqat iqtisodiy, balki kuchli ijtimoiy funksiyaga ham ega. U fuqarolarning ijtimoiy integratsiyasini kuchaytiradi, madaniy almashinuvni rivojlantiradi va jamiyatda ijtimoiy birdamlikni mustahkamlaydi. Ayniqsa, pensionerlar, nogironligi bo'lgan shaxslar va kam ta'minlangan oilalar uchun ijtimoiy turizm psixologik hamda ijtimoiy tiklanish vositasi sifatida xizmat qiladi.

Raqamli texnologiyalarning joriy etilishi ijtimoiy turizm samaradorligini oshirishda yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Big data va sun'iy intellekt asosida ma'lumotlarni tahlil qilish orqali davlat organlari resurslarni yanada adolatli taqsimlash imkoniga ega bo'lmoqda. Shu bilan birga, raqamli platformalar ijtimoiy turizm xizmatlarining shaffofligini oshirib, korrupsiya xavfini kamaytiradi. Muhokama davomida aniqlangan yana bir muhim jihat shuki, ijtimoiy turizmni baholashda faqat iqtisodiy ko'rsatkichlar yetarli emas. Samaradorlikni aniqlashda ijtimoiy ta'sir ko'rsatkichlari, ya'ni fuqarolarning hayot sifati, ruhiy holati va ijtimoiy faolligi ham hisobga olinishi zarur. Bu esa ijtimoiy turizmni kompleks baholash modelini ishlab chiqishni talab etadi [8].

Hududiy jihatdan qaralganda, ijtimoiy turizm kichik va o'rta shaharlarda iqtisodiy faollikni oshirishga xizmat qiladi. Turistik oqimlarning hududlarga taqsimlanishi mahalliy biznes rivojiga turtki beradi va yangi ish o'rinlari yaratilishiga olib keladi. Bu esa ijtimoiy turizmni hududiy rivojlanish strategiyasining muhim elementi sifatida ko'rsatadi. Shuningdek, tadqiqotlar shuni tasdiqlaydiki, ijtimoiy turizmning muvaffaqiyati institutsional barqarorlikka ham bog'liq. Ya'ni, aniq huquqiy baza, samarali boshqaruv tizimi va uzoq muddatli strategiyalar bo'lmasa, ijtimoiy turizm dasturlari kutilgan natijani bermasligi mumkin. Shu sababli, davlat siyosati doimiy ravishda takomillashtirib borilishi lozim. Umuman olganda, ijtimoiy turizmni qo'llab-quvvatlash mexanizmlari ko'p komponentli tizim bo'lib, u iqtisodiy, ijtimoiy va texnologik omillar uyg'unligida samarali ishlaydi. Kelgusida ushbu yo'nalishda innovatsion yondashuvlarni joriy etish va xalqaro tajribani milliy sharoitga moslashtirish muhim ilmiy-amaliy vazifa hisoblanadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ijtimoiy turizmni qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini o'rganish natijalari shuni ko'rsatadiki, ushbu soha jamiyatning ijtimoiy barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Ijtimoiy turizm nafaqat iqtisodiy faoliyatni rivojlantiradi, balki aholining zaif qatlamlariga dam olish va sog'lomlashtirish imkoniyatlarini yaratadi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, subsidiyalar, imtiyozli yo'llanmalar va ijtimoiy fondlar ijtimoiy turizmni qo'llab-quvvatlashning eng samarali vositalaridir. Shuningdek, ijtimoiy turizmning samaradorligi faqat moliyaviy ko'rsatkichlar bilan emas, balki ijtimoiy ta'sir darajasi bilan ham baholanishi lozim. Raqamli texnologiyalar ushbu jarayonni yanada shaffof va samarali qilishga xizmat qilmoqda. Xususan, ma'lumotlarni raqamlashtirish va avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari resurslarni adolatli taqsimlash imkonini bermoqda. Umuman olganda, ijtimoiy turizmni rivojlantirish uchun kompleks yondashuv zarur bo'lib, unda davlat, xususiy sektor va jamiyat hamkorligi muhim o'rin tutadi. Kelajakda ushbu yo'nalishda innovatsion mexanizmlarni joriy etish va xalqaro tajribani qo'llash ijtimoiy turizm samaradorligini yanada oshiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Hall, C. M., & Page, S. J. (2014). *The Geography of Tourism and Recreation*. Routledge.
2. Minnaert, L., Maitland, R., & Miller, G. (2011). What is social tourism? *Current Issues in Tourism*, 14(5), 403–415.
3. McCabe, S. (2015). The making of social tourism: The politics of inclusion. *Annals of Tourism Research*, 52, 122–139.

4. UNWTO. (2023). Tourism and Inclusive Growth Report. World Tourism Organization.
5. Diekmann, A., & McCabe, S. (2016). Social Tourism in Europe. Channel View Publications.
6. Dolnicar, S. (2020). Market segmentation for tourism. *Journal of Travel Research*, 59(2), 345–360.
7. European Commission. (2022). Social Tourism and Accessibility Policies in Europe. Brussels.
8. Sharpley, R. (2021). Tourism, development and sustainability. *Tourism Management Perspectives*, 37, 100–112.

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Abdurahmon Qurbonov

2026. № 5

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07

<https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal>

t.me/yait_2100